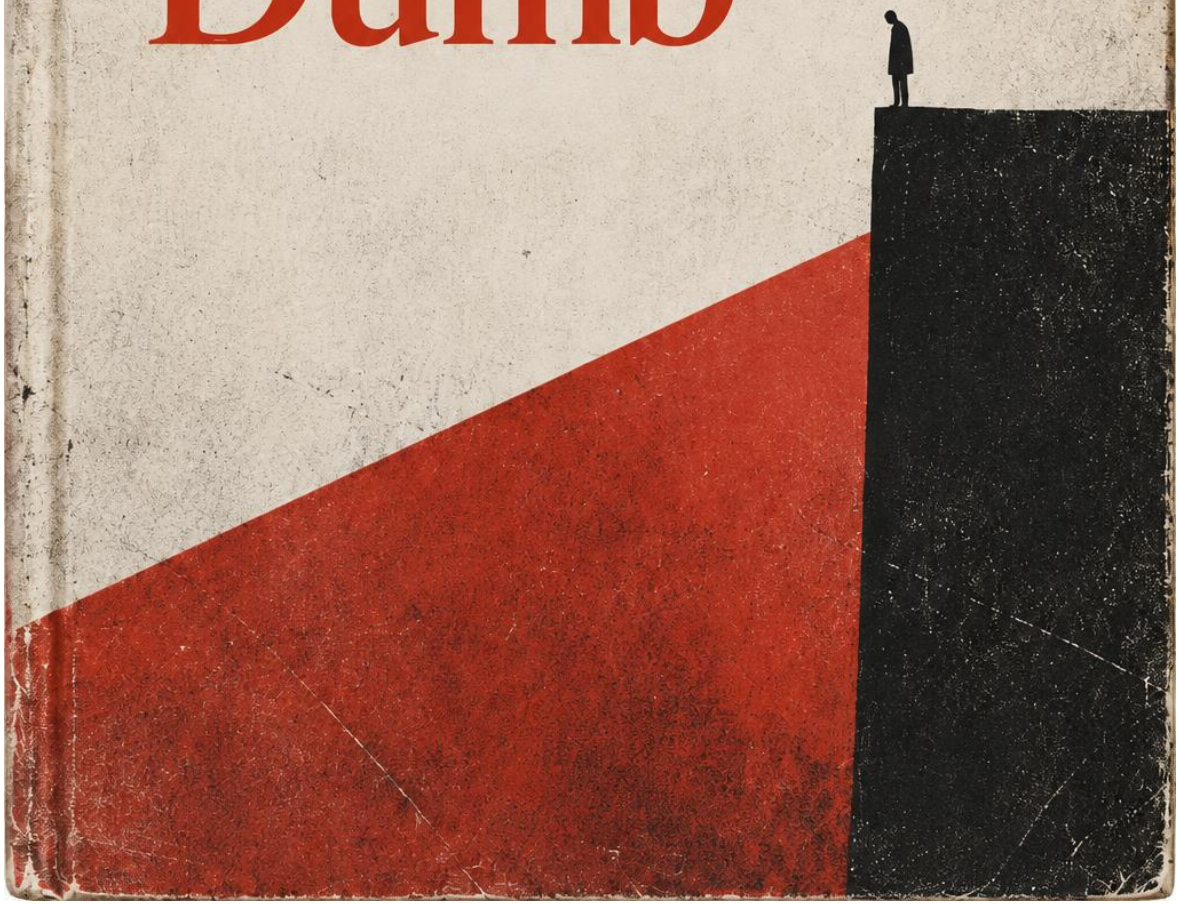
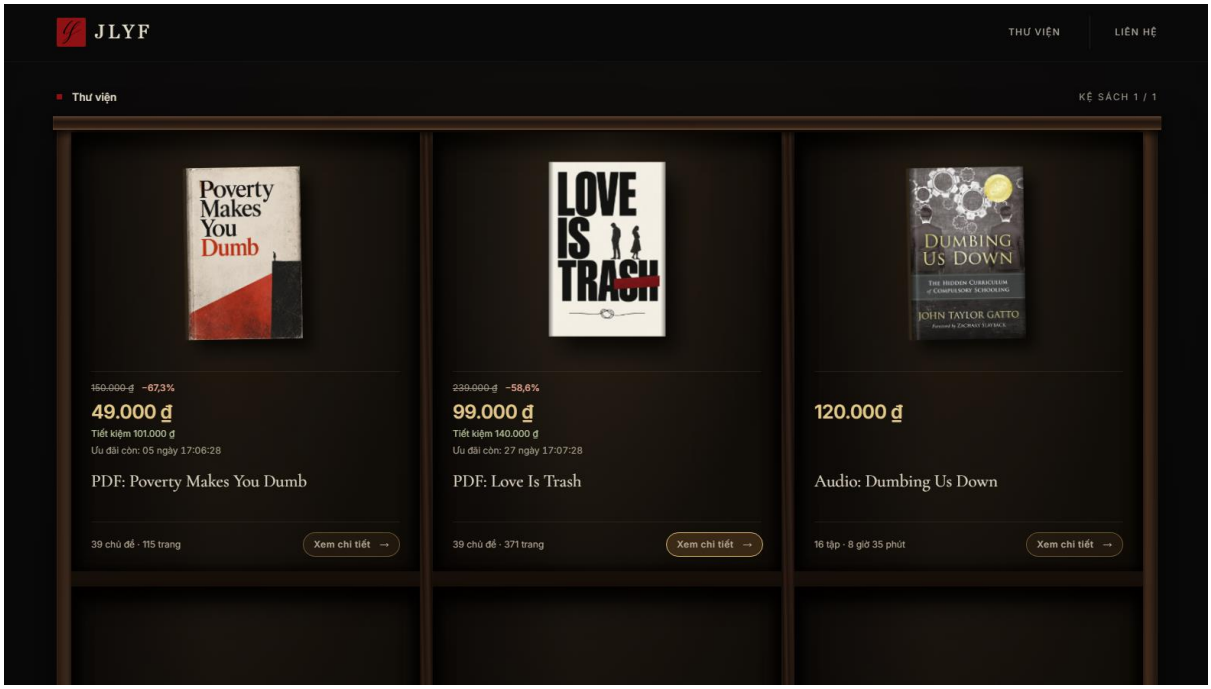
Poverty Makes You Dumb

THƯ VIỆN JLYF: https://4jlyf.io.vn/

MỤC LỤC

PHẦN I BẠN VÀ HỌ KHÔNG THỰC SỰ XUẤT PHÁT CÙNG MỘT VẠCH

1. Cùng 18 tuổi không có nghĩa là cùng điểm xuất phát----------05

2. Những thứ gia đình có thể truyền lại mà bạn không nhìn thấy----------07

3. “Con nhà có điều kiện” không chỉ có nghĩa là nhiều tiền----------09

PHẦN II CÁI GIÁ CỦA VIỆC PHẢI TỰ SỐNG Ở THÀNH PHỐ

4. Trước khi nghĩ tới đổi đời, bạn đã phải trả tiền để được tồn tại----------11

5. Có nhà ở thành phố là một lợi thế lớn đến mức nào?----------13

6. Người thiếu tiền còn thiếu cả thời gian----------15

7. “Thuế nghèo”: ít tiền đôi khi khiến bạn phải trả nhiều hơn----------17

PHẦN III NGƯỜI KHÁC ĐƯỢC CHỈ ĐƯỜNG, BẠN CÓ THỂ ĐANG ĐI MÒ

8. Bản đồ nghề nghiệp là một loại tài sản----------19

9. Cha mẹ có kinh nghiệm nghề nghiệp truyền lại điều gì?----------22

10. Tại sao có người năm nhất đã biết mình phải làm gì?----------24

PHẦN IV ĐI LÀM THÊM CÓ THỂ GIÚP BẠN SỐNG, NHƯNG CŨNG CÓ THỂ GIỮ BẠN ĐỨNG YÊN

11. Không phải parttime nào cũng giống nhau----------27

12. Hai công việc cùng 25.000 đồng/giờ nhưng giá trị tương lai khác nhau----30

13. Khi nào nên tiếp tục công việc parttime?----------32

14. Khi nào parttime bắt đầu trở thành cái bẫy?----------35

PHẦN V TẠI SAO CHĂM CHỈ CHƯA CHẮC ĐỦ?

15. Một người có thể rất chăm nhưng đang tích lũy sai thứ----------37

16. Career capital: thứ quan trọng hơn tiền ở giai đoạn đầu----------40

17. Tại sao một số sinh viên chưa tốt nghiệp đã có lợi thế rất lớn?----------43

18. Tấm bằng không tự động biến thành một nghề----------46

PHẦN VI NETWORK: THỨ NGƯỜI KHÔNG CÓ NỀN PHẢI TỰ XÂY

19. Quan hệ không chỉ là “quen biết”----------49

20. Người có network được lợi thế như thế nào?----------52

21. Nếu gia đình không có network, bạn xây network từ đâu? ----------55

22. Networking không phải đi xin xỏ ----------58

PHẦN VII NHỮNG “LUẬT NGẦM” KHÔNG AI DẠY Ở TRƯỜNG

23. GPA thực sự quan trọng tới đâu?----------61

24. Nên thực tập từ năm mấy?----------64

25. Chứng chỉ nào đáng học? ----------67

26. Nhà tuyển dụng thật sự muốn thấy gì ở sinh viên? ----------70

27. Công việc đầu tiên ảnh hưởng những năm sau thế nào?----------73

PHẦN VIII NGƯỜI ÍT TIỀN VÀ RẤT MUỐN ĐỔI ĐỜI LÀ ĐỐI TƯỢNG CỰC DỄ BỊ BÁN GIẤC MƠ

28. Tại sao càng muốn đổi đời nhanh càng dễ bị lừa?----------78

29. Những cái bẫy thường được ngụy trang thành “cơ hội” ----------80

30. Cái bẫy của hình ảnh “đã lên đời”----------83

31. Những câu hỏi phải hỏi trước khi đưa tiền----------87

PHẦN IX TIỀN BẠC KHI BẠN KHÔNG CÓ AI CỨU MÌNH

32. Tại sao người không có hậu phương cần hiểu tiền sớm hơn?----------91

33. Quỹ dự phòng của sinh viên trông như thế nào?----------93

34. Ở tuổi 18 22 nên ưu tiên đầu tư vào đâu?----------96

35. Những thứ chưa cần phải vội ----------100

36. NẾU GIA ĐÌNH KHÔNG THỂ CHO BẠN NHỮNG THỨ ĐÓ, BẠN TỰ XÂY LẠI BẰNG CÁCH NÀO ----------104

37. CÁCH BIẾN 4 NĂM ĐẠI HỌC THÀNH 4 NĂM XÂY NỀN----------108

38. KẾ HOẠCH 90 NGÀY CHO NGƯỜI ĐANG BẮT ĐẦU TỪ GẦN SỐ 0----------111

39. NHỮNG CÂU HỎI ĐỂ BIẾT BẠN CÓ ĐANG ĐI MÙ HAY KHÔNG----------115

CÁI NGHÈO LÀM BẠN NGU

PHẦN I BẠN VÀ HỌ KHÔNG THỰC SỰ XUẤT PHÁT CÙNG MỘT VẠCH

CHỦ ĐỀ 1 Cùng 18 tuổi không có nghĩa là cùng điểm xuất phát

Hai sinh viên cùng 18 tuổi, cùng đỗ một trường và cùng bước vào một ngành học. Nhìn trên danh sách lớp, họ dường như bắt đầu ngang nhau. Nhưng một người lên thành phố với chiếc laptop đủ dùng, nền tiếng Anh khá, đã quen tìm tài liệu trên mạng, từng tham gia vài hoạt động ngoài trường và có người thân hiểu môi trường đại học. Người còn lại vừa phải tìm trọ, vừa tính từng khoản sinh hoạt, thiết bị học tập hạn chế, tiếng Anh yếu hơn và trước đó gần như chưa có ai giải thích cho mình thị trường việc làm vận hành thế nào. Cùng bước qua cổng trường vào một ngày, nhưng lượng nguồn lực họ mang theo đã khác nhau từ trước đó rất lâu.

Tuổi 18 vì thế không phải một nút "đặt lại" khiến mọi người trở về cùng một vạch. Nó chỉ là thời điểm những khác biệt đã tích lũy suốt nhiều năm bắt đầu lộ rõ hơn. Trước khi tự kiếm được đồng tiền đầu tiên, một người đã có thể được đầu tư vào học thêm, ngoại ngữ, máy tính, internet, không gian học tập và các hoạt động ngoài chương trình. Họ cũng có thể đã học được những thứ khó nhìn thấy hơn: cách nói chuyện với người lớn, cách đặt câu hỏi, cách quản lý tiền, cách tìm thông tin hay đơn giản là biết rằng ngoài những nghề quen thuộc còn tồn tại rất nhiều con đường khác.

Những khác biệt ấy không nhất thiết phải bắt đầu từ một lợi thế rất lớn. Phần đáng chú ý nằm ở khả năng **lợi thế nhỏ sinh ra lợi thế tiếp theo**. Tiếng Anh tốt hơn một chút giúp một người đọc được nhiều tài liệu hơn; đọc được nhiều hơn giúp họ học kỹ năng nhanh hơn; kỹ năng tốt hơn lại mở ra cơ hội tham gia dự án, cộng đồng hoặc thực tập sớm hơn. Có máy tính từ sớm giúp một người quen với công cụ số, từ đó có thể làm sản phẩm cá nhân sớm hơn và sớm có thứ để chứng minh năng lực. Có người chỉ đường cũng vậy: chỉ cần tránh được vài lựa chọn tốn thời gian, phần thời gian tiết kiệm được đã có thể tiếp tục biến thành một lợi thế mới. Khoảng cách lớn đôi khi không được tạo ra bởi một món quà khổng lồ, mà bởi hàng chục thuận lợi nhỏ nối tiếp nhau qua nhiều năm.

Dữ liệu tại Việt Nam cho thấy nền tảng gia đình thực sự liên quan mạnh tới cơ hội tích lũy trước và sau tuổi 18. Theo số liệu VHLSS 2018 được World Bank sử dụng, chênh lệch về khả năng tiếp cận giáo dục bậc cao giữa nhóm hộ có mức chi tiêu cao nhất và thấp

nhất vào khoảng 67 điểm phần trăm. Một phân tích khác của World Bank cho thấy các hộ thuộc nhóm thu nhập cao nhất từng chi cho học thêm và hỗ trợ học tập trên mỗi học sinh nhiều hơn nhóm thấp nhất trên 6,5 lần. Đến tuổi 19, khoảng 20% thanh niên thuộc 20% hộ nghèo nhất còn đi học, trong khi con số ở 20% hộ giàu nhất vào khoảng 80%. Những số liệu này không nói rằng người có điều kiện chắc chắn giỏi hơn. Chúng chỉ cho thấy quá trình chuẩn bị cho tuổi trưởng thành không diễn ra trong những điều kiện giống nhau.

Ngay cả những kiến thức tưởng như phải đến khi trưởng thành mới học cũng có thể được truyền từ rất sớm. Một nghiên cứu trên 730 sinh viên Việt Nam ghi nhận vai trò của cha mẹ trong quản lý tài chính gia đình có liên hệ tích cực với hiểu biết tài chính và hành vi lập ngân sách của sinh viên. Nói cách khác, có những người bước vào tuổi 18 không chỉ mang theo tiền hay tài sản, mà còn mang theo những cách suy nghĩ và kỹ năng đã được quan sát, hướng dẫn hoặc thực hành trong gia đình từ trước.

Hiểu điều này không phải để biến hoàn cảnh thành lời giải thích cho mọi thất bại. Điểm xuất phát khác nhau không đồng nghĩa kết quả cuối cùng đã được định sẵn. Nền tảng tốt có thể giúp một người có nhiều lựa chọn hơn, giảm một số chi phí và chịu được một vài sai lầm tốt hơn, nhưng không bảo đảm họ sẽ thành công. Ngược lại, nền tảng yếu khiến một số con đường khó hơn chứ không khiến chúng trở thành bất khả thi. Điều cần tránh là cả hai cực đoan: cho rằng mọi khoảng cách chỉ vì mình chưa đủ cố gắng, hoặc cho rằng hoàn cảnh đã quyết định tất cả nên cố gắng cũng vô ích.

Cũng cần phân biệt rõ: từ quê lên thành phố không đồng nghĩa với nghèo, thiếu giáo dục hay thiếu chuẩn bị. Một người sinh ra ngoài thành phố hoàn toàn có thể được gia đình trang bị rất tốt; ngược lại, một người lớn lên giữa đô thị vẫn có thể thiếu tiền, thông tin, quan hệ và người hướng dẫn. Điều quan trọng ở đây không phải nơi sinh, mà là **lượng nguồn lực thực sự một người được tích lũy trước khi phải tự đứng bằng đôi chân của mình**.

Vì thế, khi nhìn một người cùng tuổi học nhanh hơn, nói tiếng Anh tốt hơn, tìm được thực tập sớm hơn hay có vẻ hiểu cuộc chơi hơn, đừng vội kết luận rằng họ thông minh hơn còn mình kém cỏi hơn. Bạn có thể đang nhìn vào kết quả của một quá trình chuẩn bị bắt đầu từ nhiều năm trước. Điều cần làm trước tiên không phải tự trách, cũng chưa phải lao vào bù đắp tất cả cùng lúc, mà là nhìn cho đúng vị trí mình đang đứng.

Hãy thử tự hỏi: trước tuổi 18, mình đã có nền ngoại ngữ tới đâu? Mình có thiết bị và môi trường đủ để tự học kỹ năng số không? Có ai từng giải thích cho mình về đại học, nghề nghiệp hay thị trường việc làm chưa? Mình đã từng tiếp xúc với người đang làm nghề mình quan tâm chưa? Mình được dạy cách quản lý tiền hay phần lớn phải tự mò? Và quan trọng nhất: khoảng cách lớn nhất mình mang theo khi bước vào tuổi trưởng thành nằm ở kiến thức, công cụ, người chỉ đường hay ở nhiều thứ cùng lúc?

Cùng một tuổi chỉ cho biết hai người đã sống trên đời gần bằng nhau bao lâu. Nó không cho biết trong quãng thời gian ấy, mỗi người đã được tích lũy bao nhiêu nguồn lực.

Vì vậy, thay vì chỉ hỏi: **“Tại sao mình chậm hơn?”**, có một câu hỏi hữu ích hơn: **“Người kia đang sở hữu những loại vốn nào mà trước đây mình chưa từng gọi tên?”**

Tiền chỉ là phần dễ nhìn thấy nhất. Gia đình còn có thể truyền cho một người nhiều loại tài sản khác mà không xuất hiện trên bất kỳ sao kê ngân hàng nào.

CHỦ ĐỀ 2 Những thứ gia đình có thể truyền lại mà bạn không nhìn thấy

Khi nói đến thừa kế, người ta thường nghĩ đến nhà, đất hay tiền cha mẹ để lại. Nhưng một phần “thừa kế” thực ra đã diễn ra từ rất sớm: trong những năm một người còn sống cùng gia đình. Đó có thể là tiền, chỗ ở, thời gian, thông tin, quan hệ, kinh nghiệm và một người đủ hiểu biết để hỏi khi gặp vấn đề. Những nguồn lực này không nhất thiết xuất hiện trên bảng điểm hay tài khoản ngân hàng, nhưng chúng có thể giúp giảm chi phí, giảm thời gian thử sai và mở rộng số lựa chọn mà một người có thể cân nhắc.

Hãy đặt hai sinh viên vào cùng một tình huống: cần tìm trọ, chọn việc làm thêm, làm CV hay cân nhắc một kỳ thực tập. Một người có thể gọi cho cha mẹ, anh chị hoặc người quen để hỏi mức giá nào hợp lý, công ty nào đáng tin, điều khoản nào phải chú ý. Người còn lại phải tự tìm trên mạng, hỏi những người bạn cũng chưa có nhiều kinh nghiệm và tự chịu phần lớn hậu quả nếu chọn sai. Khác biệt không nhất thiết nằm ở trí thông minh. Một người có thể đang giải quyết vấn đề bằng cả một hệ thống nguồn lực lớn hơn chính bản thân mình.

Tiền là loại nguồn lực dễ thấy nhất. Nó trả học phí, sinh hoạt, thiết bị, khóa học và những khoản phát sinh. Nhưng tiền còn tạo ra một lợi ích khác: giảm số quyết định phải đưa ra chỉ vì thiếu tiền trong ngắn hạn. Dù vậy, tiền không tự động tạo ra kỹ năng hay định hướng.

Nhà ở cũng là một dạng hỗ trợ lớn. Có nơi ở sẵn tại thành phố giúp giảm chi phí thuê trọ, tiền cọc và bất ổn khi phải chuyển chỗ ở. Nó cũng có thể trở thành nơi quay về khi người trẻ thất nghiệp ngắn hạn hoặc chấp nhận một cơ hội có thu nhập thấp. Nghiên cứu về thanh niên tại Hà Nội từng ghi nhận cơ hội nhà ở khác nhau theo mức hỗ trợ tài chính của cha mẹ; dù nghiên cứu đã cũ, nó vẫn cho thấy cơ chế hỗ trợ này có thật.

Từ tiền và nhà ở xuất hiện một nguồn lực ít được gọi tên hơn: **thời gian**. Hai người cùng có 24 giờ nhưng không có cùng số giờ có thể đầu tư cho việc học, dự án hay nghề nghiệp. Khi một phần chi phí sống đã được gia đình gánh, người trẻ có thể dành nhiều thời gian hơn cho tương lai. Khi phải tự trang trải, một phần thời gian phải đổi lấy thu nhập trước mắt.

Gia đình còn có thể truyền cho con một **mạng lưới quan hệ** trước khi người trẻ tự xây được mạng lưới của mình: bạn của cha mẹ, anh chị đi trước, người đang làm trong ngành hay từng tuyển dụng. Giá trị của quan hệ trước hết nằm ở thông tin, phản hồi và khả năng tiếp cận, chứ không nhất thiết là "chạy chọt". Nghiên cứu về người di cư nông thôn thành thị ở Việt Nam cũng cho thấy mạng lưới xã hội có liên hệ tích cực với thu nhập và khả năng thay đổi việc làm.

Đi cùng quan hệ là **thông tin**: ngành nào đang tuyển, mức lương nào hợp lý, công ty nào đáng tin, học bổng ở đâu, hợp đồng nào đáng nghi hay một lời mời có dấu hiệu lừa đảo. Đây không phải kiến thức học thuật mà là hiểu "cuộc chơi vận hành ra sao". Một thông tin đúng nhưng đến sớm có thể giúp tránh nhiều tháng đi sai hướng.

Gia đình cũng có thể truyền **kinh nghiệm**. Cha mẹ hoặc người đi trước có thể đã từng mất tiền, chọn sai việc, ký hợp đồng bất lợi hay gặp những tình huống mà người trẻ chưa từng trải qua. Nếu bài học ấy còn phù hợp, người trẻ có thể tránh phải trả lại toàn bộ "học phí" mà thế hệ trước đã trả bằng chính tiền bạc và thời gian của họ. Tuy nhiên, kinh nghiệm cũ không phải lúc nào cũng đúng với hiện tại.

Ngay cả **sự tự tin** đôi khi cũng đến một phần từ sự quen thuộc. Người từng tiếp xúc với môi trường chuyên nghiệp, nói chuyện với nhiều người lớn hoặc hiểu trước các quy tắc ứng xử có thể ít bỡ ngỡ hơn khi bước vào đại học hay công sở. Điều đó không có nghĩa người có điều kiện luôn tự tin hơn; chỉ là một số cảm giác tự tin có thể được hình thành từ việc đã quen với bối cảnh.

Một nguồn lực khó nhìn thấy khác là **khả năng chịu thất bại**. Hai người có thể cùng nhìn thấy một cơ hội nhưng cái giá của việc thất bại không giống nhau. Với người này, sai một lần chỉ mất vài tháng. Với người khác, cùng sai lầm đó có thể ảnh hưởng đến tiền trọ, học phí hoặc kế hoạch của cả năm. Gia đình có nguồn lực có thể hấp thụ một phần cú sốc, khiến phạm vi lựa chọn của người trẻ rộng hơn.

Cuối cùng là một thứ rất bình thường nhưng cực kỳ có giá trị: **có người để hỏi**. Người có kinh nghiệm không chỉ cho câu trả lời; họ còn biết câu hỏi nào phải đặt, điều gì cần kiểm tra và dấu hiệu nào đáng nghi. Đó là nơi quan hệ, thông tin và kinh nghiệm gặp nhau.

Điều đáng chú ý là những nguồn lực này không tồn tại riêng lẻ. Tiền có thể mua thời gian. Nhà ở làm giảm áp lực kiếm tiền ngay. Thời gian có thể dùng để học kỹ năng. Quan hệ mang tới thông tin. Kinh nghiệm giúp giảm sai lầm. Nhiều hỗ trợ nhỏ ghép lại có thể tạo

thành một hệ thống rất mạnh, ngay cả khi gia đình không sở hữu một khối tài sản khổng lồ.

Các nghiên cứu tại Việt Nam cũng cho thấy nền tảng gia đình và kết quả của thế hệ sau có liên hệ với nhau. Một nghiên cứu của Asian Development Bank Institute năm 2017 ước tính hệ số truyền thu nhập giữa cha mẹ và con tại Việt Nam khoảng 0,36, đồng thời chỉ ra vai trò quan trọng của giáo dục trong dịch chuyển giữa các thế hệ. Một nghiên cứu trên 730 sinh viên Việt Nam cũng ghi nhận vai trò của cha mẹ trong các quyết định tài chính gia đình có liên hệ tích cực với hiểu biết tài chính và hành vi lập ngân sách của sinh viên. Những kết quả này không nói rằng gia đình quyết định số phận; chúng chỉ cho thấy những gì được truyền lại không dừng ở tiền bạc.

Vì thế, "gia đình có nền" không đơn giản là bố mẹ cho nhiều tiền. Một người có thể không nhận khoản tiền lớn nào nhưng có nhà ở, có người để hỏi, có thông tin, kinh nghiệm và mạng lưới. Người khác có thể phải tự xây gần như tất cả những thứ ấy từ đầu.

Hãy thử nhìn lại bảng tài sản xuất phát của mình: gia đình có thể hỗ trợ bạn tới đâu khi gặp khó khăn tài chính? Bạn có nơi ở ổn định không? Bạn có bao nhiêu thời gian thực sự dành được cho việc học và xây nghề? Khi đứng trước một quyết định lớn, bạn có ai đủ kinh nghiệm để hỏi không? Nếu thử một điều gì đó rồi thất bại, hậu quả lớn nhất sẽ là gì?

Có nền tảng gia đình không chỉ có nghĩa là **được sở hữu nhiều hơn**. Đôi khi nó còn có nghĩa là **không phải tự giải quyết quá nhiều vấn đề từ con số 0**.

Và khi những nguồn lực ấy kết hợp lại, chúng bắt đầu biến thành những lợi thế rất cụ thể: có người chỉ đường, có nơi quay về, có người sửa sai, có người giới thiệu và có khả năng thử mà không để một lần thất bại phá hỏng mọi thứ.

FILE PDF NÀY LÀ BẢN ĐỌC THỬ CỦA JLYF